

SPECIMINIS ACADEMICI,
*DE INVENIENDA LEGE EXPANSIONIS VA-
PORUM AQUÆ IN DIVERSIS CALORIS
TEMPERATURIS,
CONTINUATIO;*

Q V A M

Conf. Ampl. Fac. Philos. Reg. Acad. Aboëns.

PRÆSIDE

Mag. G. GABR. HÅLLSTRÖM,

*Pbyf. Prof. Reg. & Ordin. atque Reg. Societ. Oeconom.
Fennicæ membro,*

PRO GRADU PHILOSOPHICO

Publico Subjicit Examine

JOHANNES SANDRÛ

Ostrogoth. Svec.

In Auditorio Majori die VIII Junii MDCCCV,

H. a. m. s.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS.

SPECTATISSIMÆ
IN SACRAM REG. MAJESTATEM
FIDEI VIRO,
AMPLISSIMO DOMINO
PETRO ALFVING,
DIRECTORI SUPREMO REI GEODETICÆ EIQUE
PER FINLANDIAM PRÆFACTO,

Ut gratum Benefactori maximo testificaretur Animum, has pagellas dicare voluit

JOHANNES SANDRY.

Præter generalem illam æquationem, cujus ope determinari potest expansio vaporum aquæ in diversis caloris gradibus, & quæ in disertatione de hac re nuper edita proponitur, plures aliæ eidem fini inservientes excogitari possunt. Inter illas unam quoque exponentialem asserre liceat, quæ ad omnia D:ni DALTON experimenta & omnes ejus conclusiones & determinationes applicanda, eo præ illa gaudet commodo, quod paulo accuratius cum iis conveniat, & interdum breviorum requirat calculum.

Existente nempe e in pollicibus anglicis altitudine illa mercurii in barometro, quæ vim vaporum expansivam exprimit, & c gradu caloris in thermometro centigrado tali, quod 100° ostendit in aqua, quæ ebullit existente altitudine barometri = 30 poll. angl., assumamus esse

$$\text{Log. } \frac{e}{30} = Aa^c + Bb^c + C,$$

cujus valoris quantitates constantes & adhuc ignotæ A , a , B , b & C secundum experimenta D:ni DALTON sunt determinandæ. Id autem sequenti modo fecimus.

A

Pro

Pro $c = 0$; 40 ; 80 ; 120 ; 160 :

fit $\text{Log. } \frac{e}{30} = e_0$; e_1 ; e_2 ; e_3 ; e_4 :

quibus valoribus substitutis oriuntur quinque sequentes æquationes:

$$e_0 = A + B + C,$$

$$e_1 = Aa^{40} + Bb^{40} + C,$$

$$e_2 = Aa^{80} + Bb^{80} + C,$$

$$e_3 = Aa^{120} + Bb^{120} + C,$$

$$e_4 = Aa^{160} + Bb^{160} + C.$$

unde exterminando quantitatem C obtinentur

$$e_1 - e_0 = A(a^{40} - 1) + B(b^{40} - 1),$$

$$e_2 - e_1 = Aa^{40}(a^{40} - 1) + Bb^{40}(b^{40} - 1),$$

$$e_3 - e_2 = Aa^{80}(a^{40} - 1) + Bb^{80}(b^{40} - 1),$$

$$e_4 - e_3 = Aa^{120}(a^{40} - 1) + Bb^{120}(b^{40} - 1),$$

atque hinc exterminata quantitate A

$$e_2 - e_1 - a^{40}(e_1 - e_0) = B(b^{40} - a^{80})(b^{40} - 1),$$

$$e_3 - e_2 - a^{40}(e_2 - e_1) = Bb^{40}(b^{40} - a^{40})(b^{40} - 1),$$

$$e_4 - e_3 - a^{40}(e_3 - e_2) = Bb^{80}(b^{40} - a^{40})(b^{40} - 1).$$

{ Exterminata ulterius quantitate $B(b^{40} - a^{40})(b^{40} - 1)$, inveniuntur

$$b^{40}(e_2 - e_1 - a^{40}(e_1 - e_0)) = e_3 - e_2 - a^{40}(e_2 - e_1),$$

$$b^{40}(e_3 - e_2 - a^{40}(e_2 - e_1)) = e_4 - e_3 - a^{40}(e_3 - e_2),$$

atque hinc

$$\frac{e_3 - e_2 - a^{40}(e_2 - e_1)}{e_4 - e_3 - a^{40}(e_3 - e_2)} = \frac{e_4 - e_3 - a^{40}(e_3 - e_2)}{e_3 - e_2 - a^{40}(e_2 - e_1)},$$

|qvæ

quæ æquatio rite correctâ præbet hanc;

$$a^{80} + \frac{(e_4 - e_3)(e_1 - e_0) - (e_3 - e_2)(e_2 - e_1)}{(e_2 - e_1)^2 - (e_3 - e_2)(e_1 - e_0)} a^{40} \\ = \frac{(e_4 - e_3)(e_2 - e_1) - (e_3 - e_2)^2}{(e_2 - e_1)^2 - (e_3 - e_2)(e_1 - e_0)}. \text{ Cum autem ex}$$

experimentis Daltonianis sint

$e_0 = -2,1760913$	$\& e_1 - e_0 = 1,0232525$
$e_1 = -1,1528388$	$e_2 - e_1 = 0,8193567$
$e_2 = -0,3334821$	$e_3 - e_2 = 0,6077939$
$e_3 = 0,2743118$	$e_4 - e_3 = 0,3789007$
$e_4 = 0,6532125$	

invenitur per debitam substitutionem horum valorum

$$a^{80} - 2,2317 a^{40} = -1,193, \text{ unde tandem eruitur}$$

$$a^{40} = 1,11585 + 0,2283024 = 1,3441524,$$

$$b^{40} = 1,11585 - 0,2283024 = 0,8875476,$$

$$\text{nec non } a = 1,0074215, \text{ Log. } a = 0,003211212,$$

$$\& b = 0,9970220, \text{ Log. } b = 0,99870479 - 1.$$

His cognitis invenitur ex præcedentibus

$$B = \frac{e_2 - e_1 - a^{40}(e_1 - e_0)}{(b^{40} - a^{40})(b^{40} - 1)} = -10,82938, \&$$

$$\text{Log. } B = 1,0346038, \text{ nec non}$$

$$A = \frac{e_1 - e_0 - B(b^{40} - 1)}{a^{40} - 1} = -0,5652655,$$

$$\text{Log. } A = 0,7522525 - 1, \& C' = e_0 - A - B = 9,2185542.$$

Facta igitur $C = \text{Log. } 30 + C' = 10,6956755$, erit

$$\text{Log. } e = Aa^c + Bb^c + C.$$

Convenientia hujus æqvationis cernitur ex sequentibus, ubi $V(e)$ significat variationem vis expansivæ e pro variatione caloris unius gradus in temperatura juxta quàm positum est hocce signum.

c	e experimen- tis inventa	e calculo in- venta.	Differentia.	
- 40	0,013	0,012	- 0,001	Error < $1,4 V(e)$.
- 20		0,052		
0	0,200	0,200	0,000	
+ 20	0,676	0,689	+ 0,013	Error < $\frac{1}{3} V(e)$.
40	2,110	2,110	0,000	
60	5,740	5,751	+ 0,011	Error < $\frac{1}{26} V(e)$.
80	13,920	13,920	0,000	
100	30,000	29,842	- 0,158	Error < $\frac{1}{8} V(e)$.
120	56,420	56,424	+ 0,004	Error < $\frac{1}{400} V(e)$.
140	93,230	93,558	+ 0,328	Error < $\frac{1}{6} V(e)$.
160	135,000	135,046	+ 0,046	Error < $\frac{1}{43} V(e)$.

Æquales, qui hic calculo committuntur errores, in ipsis quoque experimentis non evitantur, si vel $\frac{1}{100}$ pollicis anglici in mensura quantitatis e , vel $\frac{1}{3}$ gradus in observatione thermometri negligitur, unde intelligitur, æqvatione allata legem expansionis vaporum aquæ satis accurate exprimi.

Si autem r significat gradus thermometri Reaumuriani, manentibus A , B & C invariatis, & positis $a = 1,0092855$; $\text{Log. } a = 0,004014015$;
 $b =$

$b = 0,9962789$; $\text{Log. } b = 0,99838099 - 1$;
erit $\text{Log. } e = Aa^r + Bb^r + C$.

Ex inventis generalibus æquationibus inveniri quidem posset æquatio, cujus ope pro dâta vi expansiva vaporum determinaretur gradus caloris, cui respondet. Nimis autem implicita hæc evaderet & prolixum in applicatione requireret calculum, quare melius putavimus esse, ut ex partiali illa eruere-remus valorem ipsius c , quo uti possumus existente $e > 30$, sicut formulæ D:ni SOLDNER adhibendæ sunt pro $e < 30$. Facta igitur barometri altitudine $= E$, in pollicibus anglicis expressa, quando in aqua ebulliente determinatus est centesimus gradus thermometri centigradi, invenitur

$$c = 206,6 - \sqrt{(11371,37 - 14091,51 \cdot \text{Log. } \frac{e}{E})},$$

feu pro scala Reaumuriana.

$$r = 165,3 - \sqrt{(7277,68 - 9018,56 \cdot \text{Log. } \frac{e}{E})},$$

qua uti oportet pro tertia æquatione D:ni SOLDNER, quando $e > 30$.

Allatæ autem æquationes alias præbent, quæ pro $e > 30$ substitui possunt loco formularum reliquarum D:ni SOLDNER, & quas iisdem cum Soldnerianis, quibus conveniunt, indicibus designatas in sequentibus proponemus.

Existente B altitudine barometri, circa quam thermometri punctum ebullitionis aquæ determinatum est, & b altitudine barometri circa quam aqua

calescit, invenitur calor r hujus aquæ, quando ebullit, ope hujus æquationis:

$$\text{IV.) } r = 80 + 52,86 \text{ Log. } \frac{b}{B} + 16,38 \left(\text{Log. } \frac{b}{B} \right)^2 + 10,15 \left(\text{Log. } \frac{b}{B} \right)^3 + \&c.$$

Quando b parum differt a B , negligi possunt altiores dignitates quantitatis $\text{Log. } \frac{b}{B}$, adeoque etiam termini hujus æquationis reliqui præter primum & secundum. Si igitur B est normalis quædam altitudo barometri, ad quam reducendæ sunt observationes thermometricæ, & circa quam determinari deberet punctum aquæ ebullientis in thermometro, hæc autem determinatio revera fit circa altitudinem barometri b , quæ major est quam B ; in loco ita determinato scribi debet non 80 pro r seu 100 pro c , sed sequentes valores:

$$\text{V.) } r = 80 + 53 \text{ Log. } \frac{b}{B}; \quad c = 100 + 66 \text{ Log. } \frac{b}{B}.$$

Si itaque volumus, ut gradus thermometrorum determinati sint circa altitudinem barometri B , thermometrum autem aliquod, cujus gradus inventi sunt circa altitudinem b , ostendit calorem t , gradus x quod hoc ostendere debet, est

$$x = t + \frac{2}{3} t \text{ Log. } \frac{b}{B}$$

Existente R gradu, in thermometro Reaumuriano

ano, liquidi alicujus, quando hoc circa altitudinem
barometri E ebullit; erit vis expansiva e vaporum
hujus liquidi in temperatura r , quæ major est ipsa
 R , hoc modo inventa:

$$\text{VI.) } \text{Log. } e = \text{Log. } E + 0,0189186 (r - R) \\ - 0,00011088 (r - R)^2.$$

Si igitur liquidum aliquod sub pressione aëris
 B ebullit in temperatura R , sub pressione aëris ma-
jore b ebullit in temperatura r , quæ est

$$\text{VII.) } r = R + 85,3 - \sqrt{(7277,68 - 9018,56 \text{ Log. } \frac{b}{B})}$$

Similiter pro gradibus caloris C & c , quorum
 $c > C$, in thermometro Celsii, invenitur in hoc casu

$$\text{VIII.) } \text{Log. } e = \text{Log. } E + 0,0151349 (c - C) \\ - 0,00007096 (c - C)^2, \text{ \& IX.) } c = C + 106,6$$

$$- \sqrt{(11371,37 - 14091,51 \text{ Log. } \frac{b}{B})}.$$

Cum calor liquidi cujusvis major illo, in quo
ebullit, evadere nequeat; formulæ Soldnerianæ X,
XI, XII, XIII & XIV correctione nostra non egent.
Sit B altitudo Barometri, circa quam calor ebulli-
tionis aquæ in thermometro Reaumuriano adhibito
est determinatus, & sub pressione aëris atmosphæ-
rici = b quæatur vis expansiva e vaporum aquæ
in temperatura r , quæ major est quam

$$R = 80 + 53 \text{ Log. } \frac{b}{B} \text{ si } b > B, \text{ sed major quam}$$

$$R = 80 + 50 \text{ Log. } \frac{b}{B}, \text{ si est } b < B.$$

Erit

Erit XV.) $\text{Log. } e = \text{Log. } b + 0,0189186 (r - R) - 0,00011088 (r - R)^2$.

Formulæ Soldnerianæ XVI, XVII, & XVIII evaporationem aquæ respiciunt in aëre atmosphærico, cujus calor minor semper est calore aquæ ebullientis, quare pro calore aliquo hoc majore non egent correctione. Aequatio autem ejus ultima hæc:

$$\text{Log. } \frac{\beta}{e} = \text{Log. } \frac{V}{v} = \frac{(200 + u) u}{10280}$$

ubi β est altitudo barometri, circa quam gradus thermometri Reaumuriani sunt determinati & liquidum aliquod ebullit, V autem est quantitas liquidi hujus dato tempore sub ebullitione evaporati, v quantitas ejusdem liquidi eodem tempore evaporati in alia temperatura, quæ u gradibus minor est calore ebullitionis, & e vis expansiva vaporum, in minore hac temperatura surgentium. Observat D:nus **SOLDNER**, negativam in hac æquatione sumendam esse u , si temperatura illa, in qua vaporum elasticitas est e , u gradibus major est calore ebullitionis liquidi. Ex iis autem, quæ supra exposuimus, patet, coefficientes quantitatis u , (quando hæc est differentia inter calorem ebullitionis & aliquem alium majorem in experimentis observatum), a D:no **SOLDNER** inventas, pro majore hoc calore secundum experimenta Daltoniana non valere, sed ex æquatione nostra VI vel XV sumendas esse, ut sit $\text{Log. } \frac{\beta}{e} = - 0,0189186 u + 0,00011088 u^2$.
